

Patrz i zmieniaj

Scenariusz zajęć i materiały pomocnicze do filmu **My kupujemy, kto płaci?**

Scenariusz zajęć autorstwa Jędrzeja Witkowskiego
Materiały pomocnicze autorstwa Katarzyny Szeniawskiej i Marty Minakowskiej

www.ceo.org.pl/piz

Projekt jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej, Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP w ramach programu Polska Pomoc 2008 oraz Biura Edukacji Miasta Stołecznego Warszawy. Treści przedstawione na stronie wyrażają poglądy realizatora projektu i nie mogą być utożsamiane z oficjalnym stanowiskiem sponsorów.

SCENARIUSZ ZAJĘĆ

Temat: Globalne zależności w przemyśle odzieżowym

Czas trwania: 90 min

Cele zajęć

Dla nauczyciela:

- Uczennice i uczniowie wiedzą, jakie kraje są zaangażowane w produkcję obuwia i odzieży kupowanej w Europie.
- Uczennice i uczniowie wiedzą, jakie są warunki pracy w przemyśle odzieżowym i obuwniczym w fabrykach w Azji.
- Uczennice i uczniowie rozumieją zależność pomiędzy ceną produktu a warunkami pracy i wynagrodzeniem pracowników danego przemysłu.
- Uczennice i uczniowie wiedzą, jakie działania można podjąć, aby zmienić tę sytuację i są do nich zmotywowani.

Dla ucznia:

- Dowiesz się, jakie kraje azjatyckie są zaangażowane w produkcję obuwia i odzieży kupowanej w Europie.
- Poznasz warunki, w jakich produkowane są surowce do wyrobu obuwia i odzieży w fabrykach Azji oraz globalne zależności między produkcją odzieży, a ich ceną.
- Dowiesz się, jakie działania możesz podjąć by wpłynąć na poprawę warunków pracy robotników w Azji.

NaCoBeZu:

- Wymienisz przynajmniej dwa (dla szkół ponadgimnazjalnych cztery) kraje azjatyckie, w których wytwarzane są surowce do produkcji obuwia i odzieży kupowanej w Europie.
- Opisziesz (scharakteryzujesz) warunki pracy w fabrykach obuwniczych i odzieżowych w Azji.
- Wymienisz przynajmniej jedno działanie społeczne, które możesz podjąć indywidualnie lub z grupą przyjaciół, by poprawić standard życia robotników z Azji.

Pytanie kluczowe:

- Jaki jest życiorys twoich jeansów?

Potrzebne materiały:

- kopie karty obserwacji filmu – jedna kopia dla każdej pary
- rysunek buta – jedna kopia dla każdej grupy
- tablica i kreda lub flipchart i markery
- mapa świata
- telewizor i odtwarzacz DVD lub komputer i rzutnik.

Metody i formy pracy:

- praca w grupach
- dyskusja
- burza mózgów
- pogadanka.

Przebieg zajęć

1. Dzień wcześniej poproś uczennice i uczniów o przejrzenie swoich szaf z ubraniami i wynotowanie krajów, z których pochodzą części ich garderoby.

2. Przedstaw temat lekcji: *Globalne zależności w przemyśle odzieżowym*. Zapytaj klasę, z jakich krajów pochodzą ich ubrania i czy wiedzą coś o warunkach w jakich są one produkowane. Zapisz nazwy krajów na tablicy.
Zadaj pytanie kluczowe.
(7 min.)
3. Zapowiedz film „My kupujemy, kto płaci”: poproś uczennice i uczniów o podzielenie się na pary i rozdaj im karty obserwacji filmu. Poproś o zapisanie krótkich odpowiedzi na pytania w czasie oglądania filmu (ewentualnie przeznacz na to 2 minuty po filmie).
(3 min.)
4. Pokaz filmu „My kupujemy, kto płaci?”
(25 min.)
5. Po filmie daj uczennicom i uczniom 2 minuty na przypomnienie sobie odpowiedzi, których udzielili na kartach obserwacji. Następnie podziel klasę na 4 lub 8 grup w zależności od liczebności. Poproś każdą grupę o zebranie odpowiedzi na jedno z czterech pytań i zapisanie ich na kartce papieru. Po kilku minutach poproś o przedstawienie rezultatów pracy i przyklejenie kartek grup z odpowiedziami do tablicy.
(10 min.)
6. Poproś uczennice i uczniów, aby opowiedzieli (zastanowili się), jaką drogę przebyły ich ubrania, zanim trafiły do ich szafy: jak przebiegała ich produkcja – od uprawy bawełny do zakupu w sklepie. Jacy ludzie i jakie kraje byli w to zaangażowani? Wspólnie stwórzcie na tablicy „Życiorys spodni”. Zaczynaj od burzy mózgów, wypisując procesy, które składają się na produkcję, marketing i sprzedaż jeansów. Możesz zadawać klasie pytania pomocnicze. Następnie poproś uczennice i uczniów o określenie, jakie osoby są zaangażowane w proces produkcji i w jakich krajach ma miejsce dany etap produkcji.
(20 min.)

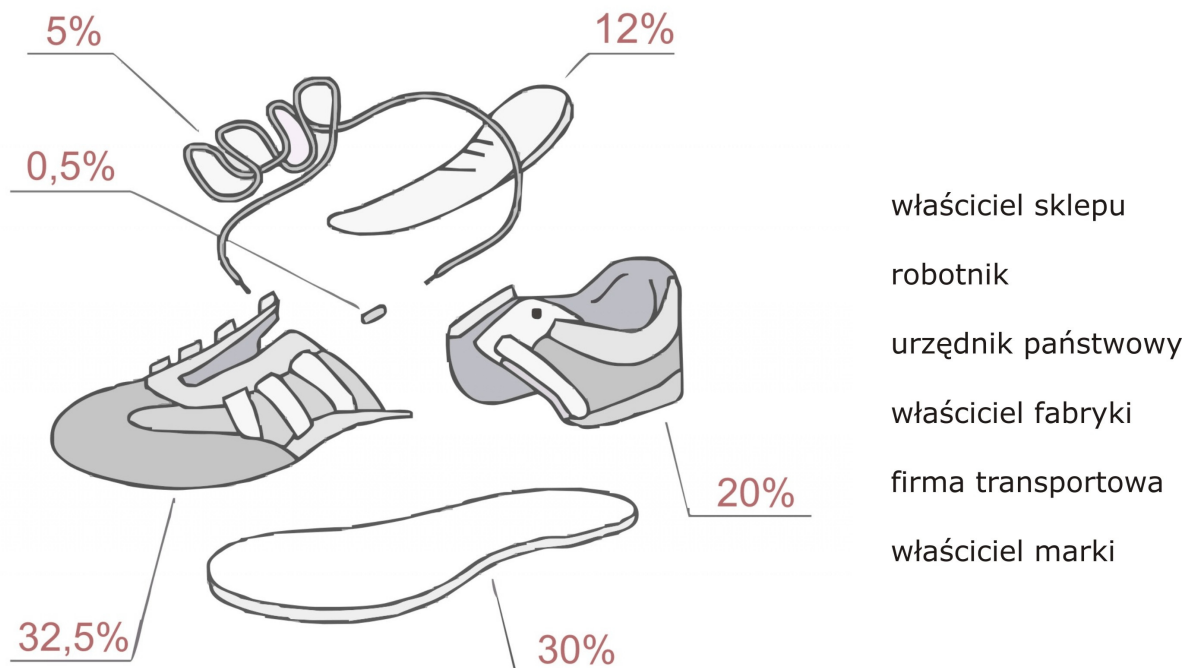
Proces	Osoby zaangażowane	Państwo (przykłady)
Produkcja i zbiór bawełny	Plantatorzy i robotnicy	Chiny, Indie, Sudan, Meksyk, Egipt, Brazylia, Kazachstan
Przędzenie nitek	Osoby pracujące w fabrykach, dostawcy, właściciele fabryk	Chiny, Indie
Tkanie materiału i farbowanie	Producenci barwników, osoby pracujące w fabrykach, dostawcy, właściciele fabryk	Filipiny, Polska
Szycie	Osoby pracujące w fabrykach, dostawcy, właściciele fabryk	Chiny, Indie, Bangladesz, Wietnam
Projektowanie spodni	Projektanci	USA, Francja, Włochy, Szwecja, Szwajcaria
Reklama	Pracownicy agencji PR, dziennikarze, aktorzy	USA, Francja, Wielka Brytania, Włochy
Zarządzanie procesem produkcji	Managerowie, kierownicy, pracownicy biurowi	Holandia, Szwecja, USA, Francja, Wielka Brytania
Transport	Kierowcy, piloci, maszyniści	
Sprzedaż	Sprzedawcy, kasjerzy	Kraje docelowe – Polska

Źródło: Materiały edukacyjne programu *Modnie i etycznie*, www.modnieietycznie.pl

Omawiając ćwiczenie połącz nacisk na ogromną liczbę osób zaangażowanych w produkcję oraz liczbę krajów, przez które przechodzą półprodukty. Jeśli uczennice i uczniowie są zainteresowani tematem, zapytaj ich, dlaczego poszczególne fazy produkcji lokowane są w innych krajach (niskie koszty pracy w Afryce i Azji, niskie koszty transportu, lokowanie central korporacji w krajach uprzemysłowionych, etc.).

7. Podziel klasę na 4- lub 5-osobowe grupy. Każdej z grup daj kopię rysunku buta, który znajdziesz na kolejnej stronie. Poproś o przyporządkowanie poszczególnych aktorów procesu produkcji do części przychodu ze sprzedaży butów. Po kilku minutach poproś ochotniczki lub ochotników o zaprezentowanie wyników swojej pracy. Następnie przedstaw prawidłową

odpowieź. Poproś o obliczenie, ile pieniędzy zarabiają pracownice i pracownicy fabryk za wyprodukowanie pary butów o wartości 200 zł.
(10 min.)

Źródło: Publikacja Koalicji KARAT „Mój styl, moja odpowiedzialność. Podręcznik dla aktywistek i aktywistów”

Firma transportowa – 5%
Robotnik – 0,5%
Właściciel fabryki – 12%
Urządник państwowy (podatki)– 20%
Właściciel marki – 32,5%
Właściciel sklepu – 30%

8. Zapytaj uczennice i uczniów, co konsumenci i konsumentki w krajach takich jak Polska mogą zrobić, aby poprawić warunki pracy i życia robotników w fabrykach produkujących nasze ubrania? Poproś o udzielenie odpowiedzi na te pytania w parach a następnie zbierz pomysły na tablicy lub flipcharcie. Wspólnie zastanówcie się, jakie mogą być konsekwencje poszczególnych działań: możecie zrobić to w formie tabeli. W podsumowaniu połącz nacisk na to, że każdy może zaangażować się w takie działania i to od nas w dużej mierze zależy standard życia i pracy robotników w Azji.
(12 min.)

Działanie	Konsekwencje
Poszukuję dodatkowych informacji.	Wzrost świadomości.
Organizuję kampanię informacyjną lub promocyjną w szkole i poza nią (plakaty, ulotki, filmy, happeningi, gazety).	Wzrost świadomości ludzi, większe zaangażowanie społeczne.
Kieruję pytania i petycje do korporacji i firm (o to gdzie i w jakich warunkach produkowane są ich wyroby).	Pokazanie korporacjom, że konsumenci są zainteresowani tą sprawą i biorą to pod uwagę podejmując decyzje dotyczące zakupu towarów.
Kieruję pytania i petycje do polityków w Polsce o wprowadzenie prawa wymagającego od polskich firm produkujących w Azji zapewnienia godnych warunków pracy w fabrykach wykonujących dla nich zlecenia.	Wpływ na kształtowanie polskiego prawa i za jego pośrednictwem poprawa warunków pracy w Azji.
Wspieram inne kampanie pozarządowe o tej tematyce – Modnie i etycznie (www.modnieietycznie.pl), Fair Play w produkcji	Wszystkie powyższe.

artykułów sportowych (www.kobietypraca.org).	
Bojkotuję ubrania produkowane w Azji, kupuję tylko polskie ubrania.	Wyłączenie się z systemu wyzyskiwania ludzi, bezrobocie i utrata środków do życia przez pracowników w Azji.

9. Na tablicy zapisz trzy niedokończone zdania: „Dziś dowiedziałem/am się...”, „Zaskoczyło mnie...”, „Chciałabym/Chciałbym zrobić ...”. Poproś uczennice i uczniów, aby kolejno dokończyli jedno z tych zdań.
(3 min.)

W szkołach ponadgimnazjalnych

Zamiast ćwiczenia w punkcie drugim: Przedstaw temat lekcji: *Globalne zależności w przemyśle odzieżowym*. Zapytaj uczennice i uczniów, jakie marki ubrań i butów są najbardziej popularne wśród młodych ludzi i jakie marki ubrań i butów oni sami noszą. Zapytaj, czy wiedzą, w jakich krajach te firmy szyją swoje produkty. Informacje na ten temat znajdziesz w materiałach pomocniczych.

Zamiast ćwiczenia w punkcie siódmym: Podziel klasę na grupy 6-osobowe. Każdej osobie przydziel jedną rolę: właściciel/ka fabryki, przewoźnik, pracownik/pracownica fabryki, urzędnik/urzędniczka (podatki), właściciel/ka marki, prowadzący/prowadząca sklep. Poproś uczennice i uczniów o wynegocjowanie, ile każde z nich dostanie ze sprzedaży pary butów, które kosztują 200 zł. Przeznacz na tę część 10 minut, poproś grupy o zapisanie na kartce wyników negocjacji i naklejenie ich na tablicy. Przedstaw rysunek buta i poproś klasę o komentarz, czy wynik ich negocjacji jest podobny, czy tego się spodziewali.

KARTA OBSERWACJI FILMU *MY KUPUJEMY, KTO PŁACI*

1) Jakie są warunki pracy pracowników przemysłu odzieżowego i obuwniczego w Indiach?

2) Z jakimi zagrożeniami dla zdrowia i życia pracowników wiąże się praca w przemyśle odzieżowym i obuwniczym w Azji?

3) Czego domagają się pracownicy przemysłu odzieżowego i obuwniczego w Indiach?

4) Jakie są pozytywne i negatywne strony rozwoju przemysłu w Indiach dla mieszkańców?

MATERIAŁY POMOCNICZE

W jakich krajach produkowane są ubrania popularnych marek noszonych w Polsce? Jakie firmy są właścicielami tych marek?

a. H&M

H&M nie ma własnych ośrodków produkcyjnych – wszystkie ubrania, kosmetyki i akcesoria są produkowane przez blisko 800 niezależnych dostawców, głównie z Europy i Azji (także z Polski). 60% dostawców pochodzi z Azji (Bangladesz, Chiny, Indie, Filipiny).

b. Cropp

Sieć Cropp prowadzona jest przez firmę LPP SA. Odzież firmy projektowana jest w centrali spółki w Gdańsku, natomiast sama produkcja odbywa się na Dalekim Wschodzie – w Chinach i Indiach. Większość odzieży jest produkowana na zlecenie w Chinach, znacznie mniejsza część w Indiach i w Polsce. Dla LPP produkują ci sami wytwórcy, którzy pracują dla takich firm jak Adidas, Gap, Nike czy H&M.

c. Reserved

Sieć Reserved również prowadzona jest przez firmę LPP S.A. Ostatnio wykonanie części wyrobów (20 proc. kolekcji Reserved) zlecane jest również krajowym i europejskim producentom (np. w Grecji). Zdecydowana większość produkcji odbywa się cały czas w Chinach i Indiach.

d. Diverse

Marka Diverse jest jedną z marek będących własnością firmy Etos S.A. Etos S.A. to jedna z większych firm produkujących odzież młodzieżową na polskim rynku. Asortyment powstawał głównie w Chinach, ostatnio część produkcji jest tworzona przez firmę Trawena (fabryka firmy znajduje się w Polsce).

e. Big Star

Kolekcje Big Star przyjeżdżają ze Szwajcarii, ale raczej nie trafiają na rynek w oryginale. Najpierw pracują nad nimi polscy projektanci i styliści, a to oznacza, że produkty Big Star powstają w dwóch dużych zakładach firmy znajdujących się w Wielkopolskim.

f. Wrangler

Wrangler należy do VF Corporation. Miejscem powstawania produktów VF Corporation są zaś: głównie Meksyk, ale i Azja (Chiny, Filipiny, Indonezja, Pakistan, Tajlandia, Turcja), Honduras czy Kostaryka, a także w Polsce. Miejscem produkcji spodni marki Wrangler są: Kostaryka, Meksyk, Polska (Łódź).

g. Levis

Firma Levi Strauss & Co. szyje swoje ubrania w 35 krajach świata – w obu Amerykach, Afryce, Azji i Europie. W 2004 r. Levi Strauss & Co. zamknął swoje ostatnie dwa zakłady w Teksasie. Przed dwiema dekadami Levis miał w Stanach Zjednoczonych 63 własne zakłady.

h. Reporter

Ubrania marki Reporter produkowane są w Bangladeszu, Chinach i Indiach.

i. Adidas

Obuwie i odzież firmy Adidas produkowana jest w Chinach, Finlandii, Japonii, Kanadzie, Niemczech, Szwecji oraz USA. Firma Adidas AG jest również właścicielem marki Reebok.

j. Nike

Firma Nike produkuje swoje obuwie i odzież głównie w Azji (Indonezja, Korea Płd., Tajlandia, Wietnam). W 2005 r. Nike przyznał się do wyzysku pracowników w krajach Dalekiego Wschodu. Firma opublikowała 108-stronicowy raport, w którym stwierdziła m. in., że zmuszała pracowników – głównie kobiety – do pracy w nadgodzinach, lekceważyła normy bhp i nie zapewniała nawet dostępu do wody pitnej. Nike opublikował raport po tym, jak grupie pracowników, którzy wystąpili z powództwem, wypłacił wysokie odszkodowanie w drodze ugody pozasądowej.

Główna siedziba Nike mieści się w stanie Oregon w USA. Firma współpracuje z ponad 700 zakładami produkcyjnymi na całym świecie.

Które z koncernów mają kodeksy etyczne i jakie są ich zapisy?

W tym momencie większość międzynarodowych koncernów odzieżowych posiada kodeksy postępowania (ang. *code of conduct*). Kodeksy te zawierają spis zasad, do których firma stosuje się, wybierając i kontraktując fabryki odzieżowe i innych podwykonawców. Należy pamiętać, że większość

koncernów odzieżowych nie jest właścicielami fabryk, lecz tylko je kontraktuje na wykonanie określonej liczby określonego elementu odzieży za określoną cenę.

Kodeks dobrych praktyk proponowany przez Clean Clothes Campaign, platformę doświadczonych organizacji działających na rzecz praw pracowniczych w przemyśle odzieżowym, obejmuje następujące podstawowe zasady:

1. Praca wynika z wolnego wyboru.
2. Nie ma dyskryminacji przy zatrudnieniu.
3. Nie wykorzystuje się pracy dzieci.
4. Respektowane jest prawo do wolnego zrzeszania się i zbiorowych negocjacji.
5. Wypłacana jest płaca wystarczająca na godne życie (tzw. *living wage*).
6. Godziny pracy nie są zbyt długie (nadgodziny są dobrowolne i dodatkowo płatne).
7. Warunki pracy są godne (bezpieczne, przyzwoite miejsce pracy i zakaz stosowania przemocy fizycznej, werbalnej i psychicznej przez przełożonych).
8. Zawarta jest umowa o pracę (kontrakt albo inna forma).

Nie wszystkie kodeksy zawierają powyższe zasady, ale zwykle nieznacznie tylko odbiegają od tego modelu. Ważniejszy jest mechanizm weryfikacji przestrzegania kodeksu w fabrykach kontraktowanych przez dany koncern. Niektóre firmy nie posiadają żadnego systemu weryfikacji. Zakładają, że kontraktowane przez nie fabryki stosują się do kodeksu, ale tego nie kontrolują ani nie wyciągają konsekwencji wobec firm, które łamią jego zasady. To, czy firmie naprawdę zależy na przestrzeganiu kodeksu przez fabryki, widać po zaangażowaniu firmy w zewnętrzne organizacje zajmujące się audytem społecznym. Takie organizacje, najczęściej tzw. inicjatywy wielostronne (*Multi-Stakeholder Initiatives*) zajmują się weryfikacją przestrzegania kodeksów postępowania we wszystkich fabrykach kontraktowanych przez daną firmę i zgłaszają ewentualne wypaczenia. Do takich inicjatyw należą m.in. Ethical Trading Initiative, Fair Wear Foundation i Fair Labour Association.

Jakie są warunki pracy w tych fabrykach?

Bezpieczeństwo

W wielu fabrykach stan budynków i warunki pracy pozostawiają wiele do życzenia. Pomieszczenia są zbyt zatłoczone i nie spełniają standardów bezpieczeństwa. Zdarza się, że w fabryce zamyka się wyjścia awaryjne, żeby utrudnić pracownikom wymykanie się na nieformalne przerwy, co w przypadku pożaru kończy się tragedią. Przykładem tego, jak dramatycznie może skończyć się nieprzestrzeganie standardów bezpieczeństwa, jest zawalenie się fabryki Spectrum w Bangladeszu w 2005 r., w wyniku którego zginęło 67 pracowników i pracownic.

Liczba godzin pracy

Zwykle dzień pracy w fabryce trwa 10-12 godzin, a w sezonie, kiedy jest więcej pracy, nawet 16-18 godzin. W wielu fabrykach, zwłaszcza w Chinach, 7-dniowy tydzień pracy nie jest rzadkością. W sezonie, kiedy jest dużo zamówień, pracownice i pracownicy zmuszani są do pracy w nadgodzinach, które często znacznie przekraczają limity ustalone przez prawo.

Wiek

Znaczna większość osób zatrudnionych w fabrykach odzieżowych to kobiety. Szacuje się, że to nawet ponad 75%. Większość z nich to młode dziewczyny, które migrują ze wsi do miast w poszukiwaniu pracy. Niektóre mają tylko 15 lat, choć zwykle 17-20. Zdarzają się też przypadki nielegalnego zatrudniania w fabrykach dzieci. W 2007 roku wyszło na jaw, że w manufakturze produkującej w Indiach odzież dla jednej ze znanych brytyjskich marek pracują dzieci w wieku od 10 do 13 lat.

Płace

Pracownicy i pracownice fabryk odzieżowych zarabiają bardzo mało. Dzieje się tak nie tylko w krajach Globalnego Południa, ale też w krajach europejskich. Stawka jest zwykle niewiele wyższa od ustawowej płacy minimalnej, a w wielu fabrykach znacznie od niej niższa. Właściciele fabryk mogą obniżyć wynagrodzenia pracowników poprzez wprowadzenie systemu pracy na akord, czyli płacenia za wyprodukowaną sztukę odzieży, a nie za godzinę pracy. Stawki ustawiane są w taki sposób, że żeby zarobić płacę minimalną, pracownicy i pracownice muszą odsiadywać długie nadgodziny. Ale nawet płaca minimalna w wielu krajach nie wystarcza na godne życie. W Bangladeszu płaca minimalna wynosi obecnie ok. 60 zł miesięcznie, czyli mniej więcej 40% tego, ile, według kalkulacji lokalnych, organizacji pozarządowych powinna wynosić tzw. *living wage*, czyli płaca wystarczająca na godne życie.

Kto i w jaki sposób zajmuje się dochodzeniem praw pracowników w azjatyckich fabrykach przemysłu odzieżowego i obuwniczego?

Walką o prawa pracownicze w przemyśle odzieżowym zajmują się przede wszystkim związki zawodowe i wspierające je organizacje pozarządowe. W wielu fabrykach związki zawodowe są prześladowane i potrzebują wsparcia, żeby móc skutecznie walczyć o zmianę. Z drugiej jednak strony to właśnie pracownicy i pracownice wiedzą, w jakich warunkach chcieliby pracować i jaki rodzaj zmiany jest potrzebny. Dlatego Clean Clothes Campaign, międzynarodowa kampania walcząca o prawa pracownicze w przemyśle odzieżowym, zrzesza nie tylko organizacje pozarządowe i konsumentów, ale też przedstawicieli związków zawodowych. Wspólnie poszukują rozwiązań. Clean Clothes Campaign wspiera również działania związków zawodowych poprzez angażowanie prywatnych osób w pisanie listów i podpisywanie petycji w obronie pokrzywdzonych pracowników i pracownic.

Na rzecz poprawy sytuacji pracowników i pracownic przemysłu odzieżowego działają również inicjatywy wielostronne (MSI - *Multi-Stakeholder Initiatives*), takie jak Fair Wear Foundation czy Ethical Trading Initiative. Zachęcają firmy odzieżowe do przyjmowania i implementowania kodeksów dobrych praktyk (tzw. *code of conduct*), zapewniających dobre warunki pracy i godziwe wynagrodzenie pracownikom i pracownicom fabryk. Zajmują się też weryfikacją przestrzegania kodeksów w fabrykach szyjących na zamówienie tych firm oraz współpracują z nimi, wspierając je w poprawie warunków pracy.

Co Ty możesz zrobić, aby poprawić warunki pracy w przemyśle odzieżowym?

a. Bądź aktywnym i świadomym konsumentem

Wywieraj nacisk na firmy odzieżowe, których ubrania kupujesz. Możesz do nich zadzwonić lub napisać list czy e-mail, żeby zasygnalizować, że obchodzi cię kwestia praw pracowniczych. Firmy odpowiadają na życzenia konsumentów - jeśli konsumenci będą oczekiwać od firm odpowiedzialności społecznej, tak właśnie firmy zaczną się zachowywać.

b. Wybieraj producentów ubrań, o których wiadomo, że dbają o odpowiedzialność społeczną (np. zrzeszonych w ETI, FWF)

Powoli pojawiają się marki ubrań produkowanych przez firmy dbające o prawa pracownicze. Są to firmy angażujące się w inicjatywy wielostronne (MSI), a także firmy produkujące swoją odzież w spółdzielniach lub zakładach działających na zasadach sprawiedliwego handlu, należących do organizacji IFAT (International Fair Trade Association). Wybierając produkowane przez etyczne firmy ubrania, nie tylko je wspierasz, ale też dajesz sygnał innym producentom, że odpowiedzialność społeczna może się opłacać.

c. Wspieraj kampanie na rzecz praw pracowniczych

Możesz to zrobić np. za pośrednictwem Pilnych Apeli (*Urgent Appeals*) organizowanych przez Clean Clothes Campaign. Jeśli zapiszesz się na internetową listę Clean Clothes Campaign, będziesz otrzymywał informacje o akcjach wymagających twojej interwencji w postaci podpisania listu lub petycji skierowanej do zarządu firmy łamiącej prawa pracownicze lub do lokalnych władz.

d. Wybieraj produkty z bawełny ekologicznej i Fairtrade

Rzadziej wspomina się o warunkach panujących przy uprawie i przetwarzaniu bawełny. Produkcja tej rośliny wymaga używania ogromnych ilości szkodliwych chemikaliów. Jest też bardzo pracochłonna, więc w krajach mniej uprzemysłowionych niż np. USA przy uprawie bawełny pracuje wielu ludzi, często w bardzo trudnych warunkach i za skromną zapłatę. Nie jest też rzadkością praca dzieci. Możemy działać na rzecz poprawy tej sytuacji poprzez kupowanie ubrań wykonanych z bawełny ekologicznej lub bawełny Fairtrade.

Jaka jest rola przemysłu odzieżowego i obuwniczego w gospodarkach tych krajów?

Przemysł odzieżowy jest podstawą gospodarki wielu krajów w Azji, Ameryce Południowej i Afryce. W Kambodży i Bangladeszu odpowiada za ok. 80% dochodów z eksportu. W Lesotho daje 90% miejsc pracy w przemyśle. Uzależnienie państw od przemysłu odzieżowego sprawia, że zwłaszcza młodzi, bezrobotni ludzie często nie mają innego wyjścia niż przyjąć pracę w fabryce odzieżowej, nawet na nieuczciwych warunkach. Co więcej, rządów państw produkujących dużo odzieży zależy na utrzymaniu konkurencyjności na coraz bardziej zglobalizowanym rynku, przez co przymykają oko na wykroczenia firm odzieżowych, nie współpracują ze związkami zawodowymi i nie mają interesu w podnoszeniu płacy minimalnej. Uzależnienie krajów od produkcji odzieży sprawia też, że globalna

konkurencja i zawirowania na światowym rynku ubrań mogą mieć daleko idące skutki dla setek tysięcy ludzi zatrudnionych w tej branży.

Dlaczego produkcję ubrań i butów umieszcza się w Azji?

Przemysł odzieżowy bardzo trudno całkowicie zmechanizować. Są elementy, które można wykonywać maszynowo, jak tkanie materiału, ale szycie i wykańczanie długo jeszcze będzie wymagać pracy ludzkich rąk. Przemysł odzieżowy wymaga więc ogromnych nakładów siły roboczej i jest to ważny element kosztów produkcji ubrań. Dlatego firmom opłaca się przenosić produkcję do krajów, gdzie siła robocza jest tańsza niż w krajach wysoko rozwiniętych. Takie kraje to przede wszystkim kraje Azji Wschodniej i Ameryki Południowej, ale w związku z rosnącymi kosztami pracy w krajach azjatyckich coraz więcej produkcji przenosi się do krajów afrykańskich, gdzie ciągle jeszcze koszty siły roboczej nie są wysokie.

Jak wygląda dzień pracownika fabryki?

Phan, 22-letnia Tajka, której historia jest opisana w raporcie kampanii Fair Play, pracuje od 8 rano do południa. Ma wtedy godzinną przerwę na obiad i pracuje potem od 13 do 17. Potem zaczynają się nadgodziny, które trwają zwykle od pół godziny do 8 godzin podczas wysokiego sezonu, kiedy to Phan wychodzi z fabryki o 2 albo 3 rano. Jest wtedy wykończona i marzy tylko, żeby pójść spać. Nie może odmówić wykonywania nadgodzin – płaca podstawowa jest zbyt niska. Wiele pracownic i pracowników nocuje w budynkach mieszkalnych na terenie fabryk, co sprawia, że nie muszą tracić czasu na dojazdy do pracy, ale też często izoluje ich od życia miast. Rzadko mają dość czasu, energii i pieniędzy, żeby móc wybrać się do miasta i trochę odpocząć.

Jakie są etyczne marki ubrań i na czym polega ich etyczność?

Trudno jest jednoznacznie ustalić, która firma jest etyczna, a która nie. Firmy oferujące tzw. etyczną modę mogą działać na kilka różnych sposobów. Klasycznym przykładem jest firma People Tree z Wielkiej Brytanii, która buduje swoją markę w oparciu o etyczność produkcji. Ubrania tej firmy nie tylko są szyte z bawełny organicznej i Fairtrade, ale też zamawiane są w małych zakładach działających na zasadach sprawiedliwego handlu (oznaczonych znakiem FTO przyznawanym przez organizację IFAT). Innym przykładem jest amerykańska firma No Sweat produkująca buty w spółdzielniach m.in. w Indonezji. Ciekawą firmą jest też niewątpliwie El Naturalista – hiszpańska firma produkująca buty, korzystająca z materiałów pochodzących z recydingu, naturalnych barwników, manufaktur na terenie rodzimej Hiszpanii i przekazującej część zysków na projekty społeczne w Ameryce Południowej.

Również właściciele znanych, światowych marek zaczynają czuć presję ze strony konsumentów i pracowników i coraz bardziej dbają o etykę produkcji. Spośród firm obecnych na polskim rynku wyróżniają się MEXX, który dobrowolnie poddaje się audytom społecznym w ramach Fair Wear Foundation oraz Jackpot, który bierze udział w projekcie Made-By śledzącym miejsce powstawania odzieży i panujące tam warunki pracy oraz kilka innych firm zrzeszonych w Ethical Trading Initiative.

Tego, czy dana firma odzieżowa łamie prawa pracownicze, można się często dowiedzieć z prasy albo stron Clean Clothes Campaign, organizującej akcje przeciwko nieodpowiedzialnym firmom. Można też korzystać z internetowych serwisów takich, jak Ethiscore albo Corporate Critics – stron organizacji monitorujących działanie firm i korporacji. Najtrudniej znaleźć informacje na temat polskich marek odzieży, ale powinno nas to tylko zachęcać do kontaktowania się bezpośrednio z tymi firmami i pytania o to, w jaki sposób dbają o dobre warunki pracy w fabrykach.